

2. Diverse perspectieven

2.1 Maatschappelijke ontwikkelingen

De wereld verandert in rap tempo. Dit vraagt aanpassingsvermogen, flexibiliteit en weerbaarheid. Die laatste wordt steeds dringender nu de globale verhoudingen aan het schuiven zijn. Vrede en veiligheid zijn de afgelopen jaren minder vanzelfsprekend geworden dan daarvoor.

Naast deze situatie vraagt een aantal andere uitdagingen onze aandacht. Te denken valt aan een dubbele vergrijzing, een toename van de zorgvraag, een krimpende beroepsbevolking, immigratie, digitalisering, klimaatverandering en de energietransitie. Ook is blijvend veel geld nodig om onze wijken veilig, intact en groen te houden.

Waalre heeft daarnaast te maken met de gevolgen van de ontwikkelingen in de regio Eindhoven vanwege de groei van ASML en andere bedrijven in Brainport (schaalsprong). Waalre groeit snel dus er zijn meer woningen nodig. In het verlengde hiervan ontstaat een grotere vraag naar maatschappelijke voorzieningen, zoals scholen, huisartsen, kinderopvangplaatsen et cetera.

Een ontwikkeling waar we rekening mee moeten houden is de krapte op de arbeidsmarkt. Dit raakt onze samenwerkingspartners en andere maatschappelijke partners bijvoorbeeld in de onderwijs- en zorgsector, maar ook onze eigen organisatie. Dit vraagt om efficiënter werken, het vergroten van de arbeidsproductiviteit en blijvend investeren in goed werkgeverschap. Digitalisering (E-diensten, maar ook Artificial Intelligence (AI)) gaat hier oplossingen bieden. Belangrijk hierbij is onze digitale toegankelijkheid steeds in het oog te houden. Digitalisering is een voorbeeld van waar kosten voor de baten uitgaan. Het is een uitdaging om bij de ontwikkelingen die op ons af komen te leren van anderen, slimme keuzes te maken en kansen grijpen waar die zich voordoen. Bovengenoemde middellange en lange termijn ontwikkelingen vragen onvermijdelijk ruimte in de begroting.

2.2 Financiële ontwikkelingen

Het Rijk is bezig met aanpassingen binnen het gemeentefonds. Het bedrag dat onder gemeenten wordt verdeeld, neemt vanaf 2026 met € 2,4 miljard af. Zo'n 75% van de gemeenten zal rode cijfers schrijven. Niet voor niets spreken we van een financieel ravijn. De herverdeling binnen het gemeentefonds levert Waalre als "nadeelgemeente" vanaf 2027 een fors extra structureel nadeel op. Waalre kent de laatste jaren al een moeizaam proces om te komen tot een sluitende begroting. Dit komt vooral door de toegenomen kosten op de jeugdzorg en de WMO en prijs- en loonontwikkelingen, waarvoor Waalre onvoldoende wordt gecompenseerd door het Rijk. (Bij het opstellen van deze kadernota is het nog onduidelijk of extra middelen beschikbaar komen voor de jeugdzorg. De VNG voert momenteel de druk op richting het Rijk en overweegt zelfs gerechtelijke stappen).

Daar komt nog bij dat we de afgelopen jaren veel geïnvesteerd hebben en meer geld hebben geleend dan voorheen. De rente op deze leningen is veel hoger dan in de afgelopen jaren. Ook dit drukt extra op de begroting. Vanaf 2026 zorgen deze

ontwikkelingen samen voor een groot structureel tekort op de meerjarenbegroting (schatting 1 tot 2 miljoen).

De gemeente heeft de afgelopen jaren besparingen en bezuinigingen doorgevoerd. Ook heeft zij de lasten voor haar inwoners en bezoekers al moeten verhogen. Dit komt doordat de gemeente Waalre zelf weinig mogelijkheden heeft om de inkomsten te verhogen. Er is een beperkte bouwstroom en er zijn geen grote bedrijfsvestigingen en recreatieve voorzieningen die de inkomstenstroom een extra impuls kunnen geven.

De conclusie is dat de gemeente te maken heeft met een structurele onbalans tussen inkomsten en uitgaven. We ontkomen niet aan een discussie over welke taken de gemeente wel of niet meer doet, of welke taken alleen op basisniveau worden uitgevoerd. Ook moeten er keuzes worden gemaakt over welke voorzieningen zij in stand wil houden, welke investeringen kunnen worden doorgeschoven en of belastingen verder omhoog kunnen. Nu het Rijk ondanks een intensieve lobby nog steeds niet over de brug komt en het ravijnjaar 2026 nadert, zijn fundamentele keuzes nodig om evenwicht in de begroting te krijgen en te houden. Dit is geen gemakkelijke opgave, aangezien ruim 80% van de begroting niet beïnvloedbaar is. Het is gezien de stevige opgaven die de gemeente op zich af ziet komen de bedoeling dat de fundamentele keuzes er óók voor zorgen dat het na deze begrotingsperiode mogelijk blijft te investeren in Waalre en er sprake is van een duurzame gezonde financiële positie.

2.3 Onzeker financieel beeld

Door de huidige financieringssystematiek via het gemeentefonds is een financiële uitgangspositie moeilijk te bepalen. Dit doen we steeds zo nauwkeurig mogelijk met alle bedragen die we zeker weten.

Onderstaand saldo is aan de gemeenteraad gemeld in de Raadsinformatiebrief "1e financiële update 2025".

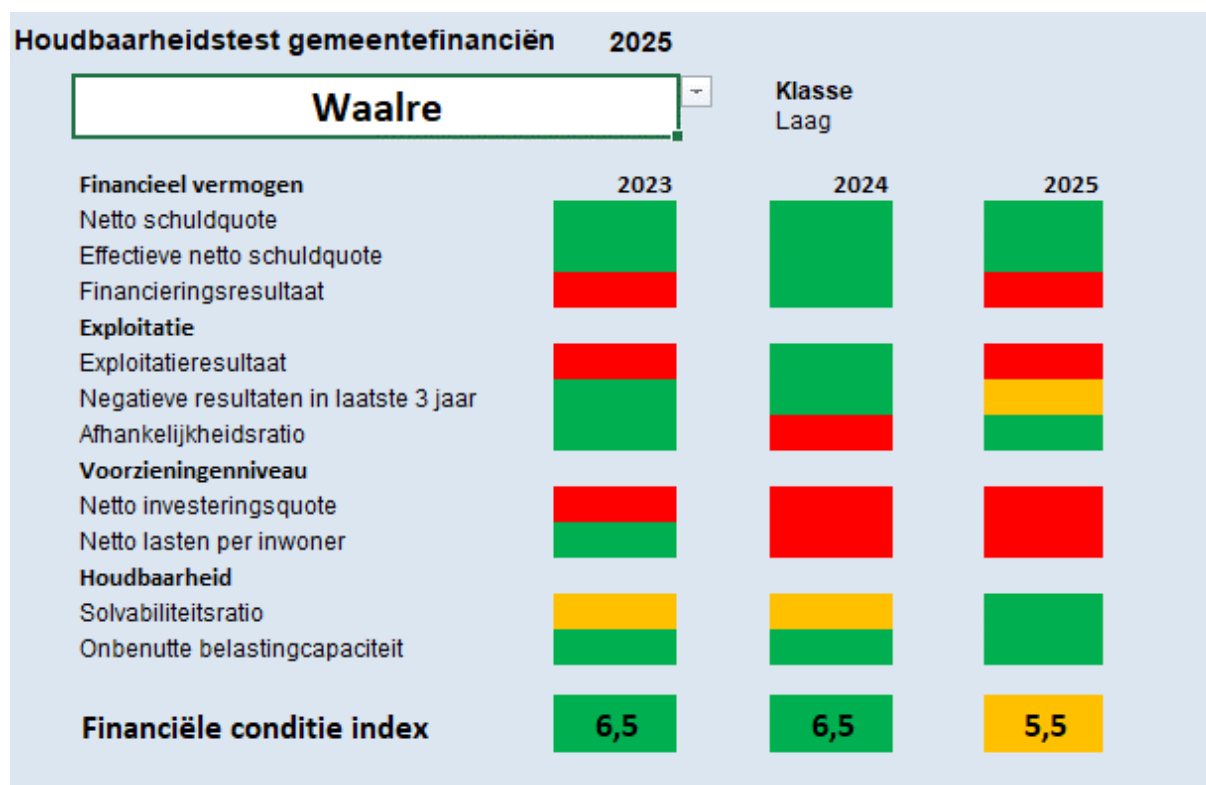
Jaar	2025	2026	2027	2028
Saldo	-239.000	-680.000	-539.000	-288.000

In de raadsinformatieavond van 18 maart jl. is aangegeven dat wat op dat moment zeker was, hierin was opgenomen. Ook is aangegeven dat hierin veel zaken nog niet waren verwerkt en dat duidelijk was dat de tekorten voor 2026 en verder nog oplopen (naar schatting 1 tot 2 miljoen). Het beeld is wel dat het grootste tekort in 2026 valt en dat dit tekort in de jaren daarna wat afneemt.

Aan de uitgavenkant is vaak nog te weinig bekend om al een precieze raming te maken, maar ook onze inkomstenkant en meer specifiek de meicirculaire veranderen het financiële beeld richting de begroting nog. Ook het jaarrekeningsaldo is nog niet vastgesteld en zal van invloed zijn op onze begroting.

De structurele onbalans tussen inkomsten en uitgaven wordt zichtbaar in onderstaande houdbaarheidstest gemeentefinanciën.

Met de houdbaarheidstest gemeentefinanciën kan iedere gemeente haar financiële gezondheid in beeld brengen. De test wordt jaarlijks door de VNG beschikbaar gesteld. De houdbaarheidstest is een vorm van stresstest en geeft inzicht in de robuustheid van de financiële positie van de gemeente. De houdbaarheidstest is een financieel technisch instrument en kijkt naar de scores op een aantal kengetallen zoals de solvabiliteit en belastingdruk. In 2022 scoorde de gemeente Waalre nog een 8,5 op deze test. De score is de afgelopen jaren teruggelopen naar een 6,5 in 2023 en 2024 en een 5,5 in 2025. Oorzaken hiervan zijn o.a. dat de solvabiliteitsratio (de verhouding tussen eigen- en vreemd vermogen) daalt en de gemeente sinds 2023 een negatief exploitatieresultaat heeft doordat de uitgaven groter zijn dan de inkomsten.

2.4 Wat voor gemeente kan en wil Waalre zijn?

Om de fundamentele keuzes te kunnen onderbouwen en motiveren is verkend hoe de gemeente haar publieke taak kan en wil uitvoeren binnen de veranderende (financiële) context.

Ter voorbereiding op deze Kadernota 2026 heeft het college hierover een gesprek gevoerd op waardenniveau. Dit om strategisch richting te kunnen bepalen. Waarden die met name dienen te worden bewaakt zijn nabijheid en toegankelijkheid van de gemeente, de eigen verantwoordelijkheid van inwoners, het sociaal gezicht van Waalre en het feit dat Waalre groen en verzorgd is.

Uitgangspunt is Waalre als zelfstandige gemeente, zoals opgenomen in het Raadsprogramma 2022-2026. Vertrouwen, gemeenschapszin en samenredzaamheid

vormen de basis. In de gemeente Waalre is die basis heel stevig te noemen. Waalre is een prachtig dorp en daar dragen haar inwoners in grote mate aan bij door met elkaar te zorgen voor onderlinge verbinding en elkaar te helpen als het nodig is. Dat is een groot goed, zeker in een samenleving die verhardt. We moeten ervoor waken dat bezuinigingen niet leiden tot afbraak van dat waardevolle cement in onze gemeenschap. Bezuinigingen leiden tot afbraak van voorzieningen en het verdampen van de broodnodige investeringsruimte in onze gemeenschappen. De onvermijdelijke stap 'van één naar géén', van 'iets naar niets', treft niet alleen voorzieningen, projecten en capaciteit. Het raakt óók het vertrouwen en de gemeenschapszin. En wat eenmaal weg is, komt vaak niet (snel) meer terug.

Kortom: Waalre is een toegankelijke en nabije gemeente, die zich meer dan voorheen beperkt tot de uitvoering van haar wettelijke taken. Een betrouwbare partner die helder communiceert over keuzes, zodat inwoners weten waar zij aan toe zijn. De uitvoering van die wettelijke taken vindt op een sober en doelmatig niveau plaats, waarbij vanuit die toegankelijkheid en nabijheid een groter beroep gedaan wordt op de eigen verantwoordelijkheid van onze inwoners. Dit betekent dat wie het zelf kan, het zelf doet. En dus dat wie het zelf kan, geen beroep doet op de gemeente en zelf initiatieven ontwikkelt. Dit geldt voor zowel inwoners als verenigingen en bedrijven. Op dat gebied is Waalre sterk. Het heeft een zeer krachtige gemeenschap met een grote bereidheid om zaken met elkaar te organiseren. De gemeente biedt ruimte en ondersteunt inwoners om dit te kunnen doen (via inwonersinitiatieven en overheidsparticipatie). Hierdoor blijft voldoende ruimte om er voor inwoners te zijn die de gemeentelijke ondersteuning het hardst nodig hebben.

Bovenstaand beeld van de publieke taak geeft richting voor de te maken keuzes. Dit betekent dat bestaand beleid en toekomstige plannen waarin stevige ambities bovenop de wettelijke taken zijn opgenomen, ter discussie staan.

2.5 Samenwerken met regio én inwoners

In de regio wordt in verschillende samenwerkingsverbanden hard gewerkt aan belangrijke strategische, tactische en operationele opgaven. Opgaven die Waalre als kleine gemeente met een beperkte organisatie nooit zelfstandig aan kunnen. Samenwerken in de regio blijft voor de gemeente Waalre een belangrijke voorwaarde om de wettelijke taken uit te kunnen voeren. Samenwerking komt door de huidige omstandigheden vaker onder druk te staan. De bestuurlijke drukte in de regio is toegenomen; de complexiteit van de vraagstukken ook. De ontwikkelingen rondom de schaa sprong gaan hard en er is veel geld beschikbaar. Het vraagt echter veel van ons allen om zicht te krijgen en houden op hoe zaken lopen en wat er van Waalre wordt verwacht, maar ook op wat Waalre mag verwachten vanuit de regio. We constateren dat samenwerkingsverbanden zoals de Metropoolregio Eindhoven (MRE), de GGD, de Omgevingsdienst, de Veiligheidsregio, De Ergon en het Plus Team meer van de gemeente vragen, zowel financieel als personeel. Ook onze GR-en vragen we de tering naar de nering te zetten. Daarnaast loopt de dienstverleningsovereenkomst Werk en Inkomen met de gemeente Veldhoven af. Vanwege financiële efficiëntie wordt momenteel naar een andere vorm gezocht om uitvoering te geven aan de Participatiewet.

Naast samenwerking in de regio wordt samenwerking met inwoners steeds belangrijker. Inwoners geven zelf aan, in zowel de Inwonerspeiling Kadernota van maart 2025 als in de eerste analyse van de gesprekken in het kader van de herijking van de visie de Kracht van Waalre, dat ze zelf meer verantwoordelijkheid willen nemen. Dat is een belangrijke

voorwaarde om de verbinding en de samenhang in het dorp te kunnen behouden. De verschuiving van inwonersparticipatie naar overheidsparticipatie is ingezet, maar dit gaat niet vanzelf. Als gemeente hebben we een rol deze samenwerkingskracht los te maken en te koesteren. De eerste voorbeelden worden zichtbaar. We hebben nog te leren als het gaat hoe we deze faciliterende rol het beste kunnen oppakken. Dit vraagt de komende tijd een investering van zowel de gemeenteraad, het college als de organisatie.

2.6 De organisatie

De organisatie geeft samen met het college uitvoering aan de bestuurlijke doelen. Met een kleine, efficiënt georganiseerde organisatie werken we aan grote opgaven. Extra taken zonder (voldoende) bijbehorend budget leggen direct een grote druk op de organisatie. Investerings in de organisatie worden alleen gedaan wanneer deze bijdragen aan de stijging van de productiviteit en de kostenefficiëntie. De noodzaak van het aantrekken van nieuw personeel en inhuur wordt al langere tijd kritisch beoordeeld om zo efficiënt mogelijk te werken. Op veel taakvelden zitten echter éénpitters en medewerkers met brede portefeuilles. Wanneer één medewerker wegvalt, worden direct diverse taken niet meer uitgevoerd. Dat maakt de organisatie kwetsbaar en verdere ontwikkeling staat onder druk. Ontwikkeling die nodig is, bijvoorbeeld als het gaat om nieuwe wetgeving, werken met AI, nieuwe automatisering of overheidsparticipatie. Waalre staat bekend als goed werkgever en is in staat om ook op deze arbeidsmarkt medewerkers te werven. Vaak zijn dat jonge medewerkers of zij-instromers, waardoor er blijvend moet worden geïnvesteerd om de benodigde kwaliteit te waarborgen. Investing in automatisering (waaronder AI) en opleiding van medewerkers is in dat licht blijvend noodzakelijk.

